

Lukács Lászlóval

Teológiai és irodalmi tanulmányait, papi szolgálatát és oktatói tevékenységét a kommunista diktatúra idején kezdte. Mondana néhány példát a személyes életéből arra, amikor a legszörnyűbbnek érezte azt a korszakot? Fenyegették, figyeltették?

1954-ben léptem be a piarista rendbe, tehát növendékként éltem át 56-ot, és mindazt, ami előtte történt és utána következett. Mégis bennünket, kispapokat az előljárók igyekeztek megóvni a külső támadásoktól, veszélyektől. Nem kerültünk olyan kényszerhelyzetekbe, mint a Központi Szeminárium kispapjai az ötvenes évek végén, nem kellett eljárnunk „békegyűlésekre”, nem ért bennünket olyan megtorlás, mint őket. Védettségenket talán annak is köszönhetjük, hogy kevesen voltunk — az állam által engedélyezett keretszám 14 volt. Ezt a védettséget persze néha bezártságnak éltük meg, például az októberi forradalom idején. A legbrutálisabb élményem az volt, amikor a forradalom leverése után egyszer házkutatást tartottak a rendházban. Az éjjel kellős közepén több tucat fegyveres szállta meg a házat, mindegyik szobába egyszerre rontottak be, röpcédulákat, fegyvert keresve. Ez az „ébresztés” néha máig kísért lidérces álmaimban. Arra is azokban a napokban lettünk figyelmesek, hogy a rendházunkkal szemközti ház toronyablakából látszóval figyelik a házunk kapuját — mi meg a padlásunk tetőablakából lestük az „ügyeletest”, hogy éppen mit csinál. A megfigyelések közé tartozott a telefonok lehallgatása is. Mindezt azonban inkább kalandnak éltük meg akkor, Dávid harca Góliát ellen...

Más világ fogadott az egyetem bölcsészkarán. A „nyugati országok” ellenségnek számítottak, így a nyelvük is. Angol, francia, olasz szakon maroknyi hallgató volt csupán egy-egy évfolyamon, az ellenségnek kijáró gyanakvás vette körül őket. Kivételt csak a német szakosok képeztek, hiszen ők baráti „NDK-németet” tanulhattak — az NSZK nem létezett az akkori német nyelvkönyvekben sem. Az ellenzéki helyzet azonban egyrészt sajátos szolidaritást eredményezett köztünk, másrészt egy egészen különleges szabadságélményt adott. Vegyes érzelmekkel gondolok vissza az akkori „osztályharc” korszakára, amely kultúrharcban folytatódott. A könyv- és folyóiratkiadás már a hatalom kezében volt, teljes erővel folyt a történelem- és az irodalomszemlélet átalakítása, az „egyedül tudományos világnézet”, a marxizmus szellemében. Eközben pedig az egyetemen bezártságunk ellenére a szellem nyitottságát élvezhetjük az irodalmon és a művészetben keresztül. Akadtak kiváló, az uralkodó marxista irodalomszemlélet határain át-átlépő, tágasabban gondolkodó tanáraink az irodalom területén is.

Kecskeméten aztán más, jóval szűkösebb környezetbe kerültem, a hatalmukat élvező vidéki kiskirályok kicsinyes kötekedéseivel. A gimnáziumon belül mégis sikerült kialakítani egy olyan légkört, amelyben a szabadság levegőjét szívhatták be a diákok. A hatalom reájuk

is nehezedő kezét mindnyájan érezhették — többségük csak komoly zaklatások árán juthatott be hozzánk az iskolába, többeknek a szüleit meghurcolták emiatt, egyetemi felvételt pedig nyíltan szemükre vetették, hogy egyházi iskolás háttérrel nincs keresnivalójuk a szocializmus világában. Ezért aztán a műszaki pályákra irányítottuk őket, ott kisebb volt ez az ideológiai megkülönböztetés. Búvópatakként azonban megmaradt a kulturális élet, az akkor pályakezdő Buda Ferencsel, a nemrég elhunyt Orosz Lászlóval, a Kodály Zeneiskola és a Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet tanáraival, a Forrás akkori főszerkesztőjével, Hatvani Dániellel és másokkal. Rendszeresen hívtunk neves írókat, művészeket és tudósokat a gimnáziumba előadást tartani, filmklubot rendeztünk a Művelődési Központban.

A Kecskeméti Piarista Gimnáziumban tanárként, illetve igazgatóként töltött több mint két évtized után 1984-ben Budapestre került. Milyen volt a szellemi (egyházi és nem egyházi) élet a fővárosban a rendszerváltás előtti években?

1984-ben a feladataim alaposan megváltoztak. Lékai László bíboros ekkor bízott meg a Vigilia szerkesztésével, a rendi főiskolánkon pedig teológiát kezdtem tanítani. A gimnázium zártabb környezet volt, a társadalom életét inkább csak messziről figyeltem. A kulturális életet ekkor még mindig Aczél György irányította, aki a maga sajátos módján a „3 T” (Tiltott, Türt, Támogatott) politikájával résznyire nyitott az úgynevezett „polgári” irodalom felé is. Része volt ez a puhuló Kádár-rendszernek is.

Más volt az egyház helyzete, azt még mindig kézi vezérléssel irányították, mégpedig kétfelől: egyrészt az Állami Egyházügyi Hivatal, másrészt a belügyi szerveknek az egyházakra szakosodott részlege. A kettőjük közti hatalom- és feladatmegosztást máig sem tudtam átlátni. A durva atrocitások ekkorra véget értek (nem történtek például újabb letartóztatások, nem folytak újabb papi perek), az Egyházügyi Hivatal azonban a rendszerváltás pillanatáig megőrizte egyeduralmát — a hivatalos egyház nem vett részt abban a mozgolódásban, amely a nyolcvanas évek közepétől elindult, aztán a lakiteleki találkozók már a nyilvánosság elé lépett. A „terepen” azonban már jóval korábban friss kezdések indultak. A hetvenes évektől egy fiatal papi nemzedék kezdett foglalkozni a fiatalokkal, táborozásnak álcázott lelkigyakorlatokra vitték őket, titokban rendszeres összejöveteleket rendeztek. Ezek a félig-meddig rejtett vagy legalábbis rejtőzködő mozgalmak kaptak aztán nyilvánosságot a hetvenes években a nagymarosi ifjúsági találkozók, amelyek évente kétszer immár négy évtizede gyűjtik össze a fiatalokat, ma már a gyerekeket is. Ekkortájt gyakran hívtak lelkigyakorlatot tartani papnövendékeknek, egyházmegyés papoknak. Ilyenkor mélyen beleláthattam a szemináriumok és az egyházmegyék életébe — megrendítő élmények, találkozások adódtak ilyenkor.

Hogyan élte meg a rendszerváltozást, és ma hogyan tekint vissz-

A rendszerváltozás legtöbbször teljesen váratlanul ért. Ekkorra már feladtuk a reményt, hogy valaha is szabadságban élhetünk; beletörtünk a kalitka-létbe, és csak a rácsokon belül próbáltunk nagyobb

szarú? Ilyen társadalmi folyamatokra számított?

mozgási lehetőséget kiharcolni. Az ellenzéki csoportosulások mozgólódásai adtak ugyan okot a bizakodásra, de azt nem gondoltuk, hogy ez szinte egyik napról a másikra is a Szovjetunió felbomlásához, Európa politikai térképének átrajzolásához, Magyarországon pedig teljes rendszerváltáshoz vezethet. Lehetetlen néhány szóban értékelni a rendszerváltozást, az elnyert szabadság és függetlenség semmivel sem pótolható kincsét. Inkább egy személyes élményemet mondanám el. Májig elevenen él bennem néhány nap emléke 1990 nyaráról: meghívást kaptam a német katolikus nagygyűlésre, amelyet akkor Berlinben tartottak, nem sokkal a fal leomlása után. Láthattam az örömmámorban úszó embereket, a hirtelen barátságossá és udvariassá vált, valaha félelmes határőröket és rendőröket, a levegőben mégis egyfajta zavarodottságot lehetett érezni a jövőt illetően. Hogyan fog ez a két, évtizedekig egészen más politikai és gazdasági úton járó ország egyberendeződni? S bizony a német újraegyesítést követően még évek múlva is érezni lehetett a különbséget az „Ossis” és a „Wessis”, az egykori nyugatnémetek és keletnémetek között.

Mindez persze meglehetősen másként zajlott le nálunk, jóval nehezebb körülmények között. Nem állt mellénk egy gazdag ország, nem kaptunk mintát és segítséget ahhoz, hogyan kell megszervezni egy demokratikus jogállamot, biztosítani a hatalom jogszerű gyakorlatát a beépített szükséges kontrollmechanizmusokkal. A változások előtt a társadalom többsége ellenzékbe vagy elnyomott helyzetbe kényszerítve egyfajta szolidáris közösséget alkotott. A felszabadulás után ez a szolidaritás megszűnt, egymásnak feszülő párt-, csoport- és egyéni érdekek mentén hasadt sokfelé a társadalom, a mohó vagyonszerzés szabad prédájává lett az ország, soha nem látott mértékben nőtt a szakadék a gazdagok és a szegények között. Ezt a betegséget sajnos máig sem sikerült kiheverni, különböző szereplőkkel, de mindig újra megismétlődik.

Évekig képviselte Magyarországot az UCIP (Katolikus Média Világszövetség) tagszervezeteiben, sőt az elnökség tagja is volt. Mit jelentett ez? Akkoriban mit tekintett legfontosabb média-teendőinek?

Részben ennek a szövetségnek köszönhettem, hogy az átalakulás éveiben gazdag tapasztalatokra tehettem szert. Egyfelől világtávlatokat nyitott nemzetközi konferenciák, kongresszusok, személyes kapcsolatok révén, másfelől lehetővé tette nagyobb távlatokból figyelni, hogyan alakul át Európa kulturális, szellemi, sőt egyházi térképe a nyolcvanas évek közepétől. A „Nyugat” határai egyre keletebbre tolódtak: szinte a föld alól, illegalitásból, fogságból bukkantak elő papok, szerzetesek a szovjet blokk országaiból. Sajátos magyar helyzetünknel fogva ismerősen mozogtam már a nyugati világban, mélységesen együtt tudtam érezni viszont azokkal is, akik akkor kószolhattak bele először a szabadság légkörébe. Az egységesülő Európa erősen foglalkoztatta a Szentszéket is: 1991-re a pápa rendkívüli püspöki szinódust hívott egybe, hogy áttekintsék a kialakult helyzetet, és megjelöljék a legfontosabb irányelveket és feladatokat. Nagy ajándék volt számomra, hogy meghívott megfi-

gyelőként részt vehettem ezen a szinóduson, találkozhattam a Gulagról előkerült püspökökkel, láthattam több nyugat-európai püspök megrendült csodálkozását, hiszen először találkoztak szemtől szemben a kommunizmus áldozataival. Tanulságos lenne most, huszonöt év után újra olvasni a szinódus zárónyilatkozatát, amely egyetemes szolidaritásra szólítja fel a „nyitottá vált” Európa népeit és egyházait.

Hogyan és miben látja a katolikus média jelenlegi jelentőségét, illetve hogyan értékeli aktuális magyar és nemzetközi helyzetét?

A digitális korról alapvetően megváltoztak az olvasási szokások, ez erősen hatott a nyomtatott kiadványokra, főleg a folyóiratokra, de még a napilapokra is. Az online felületek sokkal gyorsabban tájékoztatnak az eseményekről, mint a nyomtatott sajtó — a nyomtatott lapok példányszáma az utóbbi években erősen visszaesett. A folyóiratok példányszáma is csökkent — ebbe belejátszik „életmódunk digitalizálódása” is: kevesen vannak, akik egy képernyőnél hosszabb szöveget egyszerre végigolvasnak, akkor is legfőljebb átfutnak rajta. Ez még a szépprózára is igaz, hát még a komolyabb figyelmet és elmélyülést igénylő tanulmányokra. Mindez tükröződik a katolikus média esetében is, idehaza és szerte a világon. A rádió és a televízió, az internetes felületek sokak számára vonzóbbak, könnyebben emészthetőek, mint a folyóiratok. Az egyre gazdagabb tartalommal megjelenő Magyar Kurír vagy akár a katolikus rádió- és tévéadások jól mutatják ezt. Mindezek ellenére azt gondolom, hogy a papíron kézbe vehető, nyomtatott folyóiratok kora nem ért véget. Létezik olyan értelmiségi réteg, amelynek igénye az elmélyült gondolkodás, és a Vigilia éppen őket próbálja megszólítani. Legutóbbi országos pályázatunk is ezért arra a kérdésre kereste a választ, hogy ki a keresztény értelmiségi. Az utóbbi években az egyházban is felértékelődött a világi hívek szerepe, köztük sajátos feladat várhat erre a rétegre.

1984 óta a Vigilia főszerkesztője. Hogyan korszakolná a folyóirat azóta eltelt több mint három évtizedét? És hogyan képzei a jövőjét?

A fentiekből adódik a válaszom erre a kérdésre. Ha az elmúlt évtizedekre tekintek vissza, bizonyára korszakhatárt jelent a rendszerváltás ideje, több szempontból is. Az egész kulturális élet hosszú ideje nem látott szabadsághoz jutott, ennek minden gyönyörű lehetőségével, de vadhajtásaival is. Ez nagyobb mozgásteret adott a Vigiliának is. Az új korszakban viszont megszűnt a monopól helyzete. Tucatszám jelentek meg különböző egyházi kiadványok, s ezek bizony komoly versenyhelyzetet idéztek elő. Ehhez járulnak a média átalakulásából keletkezett, főntebb említett okok is.

Az azóta eltelt években a lap szerkesztői folytatni próbálták a lap szintézisre törekvő hagyományát. Ne legyen tisztán szépirodalmi lap, de legyenek benne szépirodalmi írások, versek, széppróza, irodalmi tanulmányok. Ne legyen tisztán teológiai lap, de rendszeresen foglalkozzon teológiai témákkal. Ne váljék társadalomtudományi szaklappá, de kövesse figyelemmel napjaink egyházi és társadalmi életét. Ezt a célt követjük ma is — más kérdés, hogy időnként le-

hetnek egyensúlyi eltolódások. Minden év végén mérlegre tesszük az adott év termését, és igyekszünk objektív képet alkotni a megjelent számokról, majd így kijelölni a következő év irányait.

Nevéhez fűződik a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola megalapítása, amelynek évekig a rektora volt. Más hittudományi főiskolák működését is ismerve, hogyan látja a hazai teológus- és papképzést?

A Sapientia Főiskola megalapítása fontos hiányt pótol a rendszerváltás után újjáéledő magyar szerzetesség életében. A felsőoktatás átszervezése nyomán az egyházmegyei szemináriumok teológiai főiskolákká alakultak. Sürgető igényként jelentkezett azonban, hogy a leendő szerzetesek — és itt nemcsak a papságra készülőkre kell gondolnunk, hanem például a szerzetesnővérekre is — komoly teológiai képzésben részesüljenek, amely megfelelő alapot adhat lelki-szerzetesi életüknek. Ez a szükséglet hívta életre a Sapientíát, az 1950 után életben maradt három férfiszerzet — bencések, ferencesek, piaristák — kezdeményezésére. Akár küldetésnyilatkozatnak is felfoghatnánk azt a célt, hogy a magas szintű teológiai képzést a személyes istenkapcsolat elmélyítésével kapcsolja össze. Az „íróasztal teológia” helyett „térdeplő teológiát” akar művelni, amely segít abban, hogy a növendékek egyre mélyebbre behatolhassanak a Szentháromság szeretetközösségének misztériumába. — Emellett a főiskola fontos szerepet vállal a hitoktatók képzésében. A hittanár szak az osztatlan tanárképzés keretében történik, szakpárban mellé akár etikát, akár valamilyen közismereti szakot választhatnak a hallgatók. Intézetünk egykori csodálatos tanára, a nemrég elhunyt Fogassy Judit nővér a halála előtt néhány nappal még üzenetet küldött a magyar hitoktatóknak: „legyetek tüzes lelkűek!” Ez volna az ál munk, hogy tüzes lelkű, hivatásukban elkötelezett fiatalokat készítsünk fel jövőendő missziós küldetésükre.

Hogyan látja a magyar szerzetesség helyét és feladatát a mai társadalomban?

A szerzetesség belső lényegéből adódóan és a feladatait tekintve is szervesen beletartozik az egyháznak, Isten népének az életébe. Talán nem túlzás azt mondani, hogy a „Misztikus Testnek” legfontosabb és ugyanakkor legérzékenyebb szervei közé tartozik. Az európai kereszténység szekularizálódása azonban elérte a szerzeteket is. Egyre nagyobb nehézségekbe ütközik korábbi, gyakran több évszázados intézményeik fenntartása. A feladat nem csupán az intézmények gazdaságos menedzselése, hanem az ott folyó tevékenység — tanítás, betegápolás stb. — megtöltése a szerzet sajátos lelkiségével. Sok helyütt ezt elkötelezett világiakkal igyekeznek pótolni, akik átveszik a rendalapító karizmáját, követik lelkiségét, gyakran átveszik a szerzet által fenntartott intézmények irányítását is. Az ő jelenlétük biztosan segítség, mégsem pótolható velük az életüket fogadalommal egészen elkötelező szerzetesek közössége. II. János Pál pápa a *Vita consecrata* című apostoli buzdításában világosan kijelöli a szerzetesek sajátos helyét az egyházban: „Különleges hasonlóság a tiszta, szegény és engedelmes Krisztushoz”. A pápa nagyra értékeli a világi hívők, a fölszentelt papok és püspökök szolgálatát, kiemeli azonban „az Istennek szentelt élet objektív elsősége

gét, amely hirdeti és bizonyos értelemben elővételezi a jövődőt, (...) s így fölébreszti Isten népében az igényt, hogy Istennek a Szentlélek által a szívekbe kiárasztott szeretetére életszentséggel válaszoljon”. Azok a szerzetesközösségek igazán hatékonyak, amelyek ezt a radikalitást fontosabbnak tartják, mint eddigi intézményeik és funkcióik fenntartását, ahol egyre inkább csak a fenntartó és irányító szerepre korlátozódnak.

A mai nemzetközi teológiai vizsgálódások ismerőjeként mely kérdéseket tartja a legfontosabbaknak? Még mindig a II. Vatikáni zsinat tanításának értelmezése és továbbgondolása áll a középpontban?

A kérdés mintha azt sugallná, hogy a zsinat ötven éve lezárult, a dokumentumai megjelentek, határozatait végrehajtották, most tehát már túlléphetünk rajta. A valóságban azonban a zsinat az egyház életébe szervesen beépülő valóság — ez a folyamat tehát még ma is tart. Joseph Ratzinger többször figyelmeztetett rá, hogy a zsinat valódi végrehajtása még csak a kezdetén tart. Már 1972-ben kijelentette: „A II. Vatikáni zsinat öröksége még nem ébredt fel. De biztos vagyok abban, hogy ez az ébredés el fog jönni”. Négy évtizeddel később, 2012-ben pedig így vonta meg a zsinatnak és benne saját pápai szolgálatának mérlegét: „Ötven évvel a zsinat után látjuk, (...) hogyan jelenik meg az igazi zsinat a maga teljes lelki erejében. És a mi feladatunk, főként most, a Hit évében, ettől az évtől kezdve azért fáradozni, hogy a zsinat a Szentlélektől kapott erejével megvalósuljon, és az egyház valóban megújuljon.” — Alig fél évvel e szavak elhangzása után pedig Ferenc pápa vette át a péteri szolgálatot, aki az egész egyház radikális megújítását, az ő szavát használva „megtérését” tűzte ki céljául, éppen a II. Vatikáni zsinatra hivatkozva, amely szerint az egyháznak szüntelen megújulásra van szüksége. Ahogy akkor és azután sokan megfogalmazták: legyen „szegény és szolgáló egyház”. Ferenc pápa ezt egyetlen frappáns jelmondatba sűrítette: „Szegény egyház a szegényekért”.

Nemrég jelent meg Az igazság munkatársa című monográfiája Joseph Ratzingerről. Hogyan értékelné a teológiai életművét, mit tekint belőle maradandóan iránymutatónak, gondolkodásmódjából elsajátítandónak. És hogyan foglalná össze pápaságának legfőbb jellemzőit?

A 20. század kivételesen sok híres teológust adott az egyháznak, elég csak Karl Rahnerre vagy Hans Urs von Balthasarra, Yves Congarra vagy Henri de Lubacra gondolnunk, mellettük azonban sokan mások is, akik meghatározói alakjai lettek a II. Vatikáni zsinatnak. Joseph Ratzinger életpályája azonban még hozzájuk képest is egészen sajátosan alakult. Amint maga mondja, „gondviselésszerű fordulatok” alakították úgy az életét, hogy egészen fiatalon aktív részese lehetett a II. Vatikáni zsinatnak, teológus professzorként sikeres tudományos tevékenységet folytatott, majd a Hittani Kongregáció prefektusaként II. János Pál pápa legközvetlenebb munkatársaként dolgozott több mint húsz éven át, végül pedig XVI. Benedek pápaként 8 éven át látta el a péteri szolgálatot. Benne mindmáig szinte megszemélyesülve van jelen köztünk a zsinat szellemisége.

Joseph Ratzinger nem alkotott olyan eredeti és önálló teológiai rendszert, mint az említett teológusok, viszont nagyon világosan, mindenki számára érthetően foglalta össze a hit alapvető igazságait, keresett választ a korban fölvetődő problémákra. Elég csak fiatalkori

művére gondolnunk, amely magyarul *Bevezetés a keresztény hit világába* címmel jelent meg. A könyv számtalan kiadást ért meg, s tucatnyi nyelvre lefordították. Teológiai tanulmányaiban Ratzinger elsősorban az egyház kérdéseivel foglalkozott, már a zsinaton és utána is, az úgynevezett *communio-egyháztan* kidolgozása mások mellett főleg az ő nevéhez kapcsolódik. Az utóbbi évtizedekben sokan foglalkoztak a halál és a halál utáni élet, a feltámadás kérdésével, Ratzinger sajátos szempontokkal egészítette ki ezt a kutatást. Mindezt azonban csupán példaként említem. Számomra azért különösen kedvesek az ő írásai, mert a teológiát mindig az Istenhez vezető útnak tekintette. Elméletinek látszó fejtegetésein is átsüt a „hit igazsága és szépsége”. Így érthető püspöki, majd pápai jelmondata: „Az Igazság munkatársai”. Jellemző az is, hogy pápaként a szeretetről és a reményről írt enciklikát, majd — már Ferenc pápa által jegyzett formában — a hitről. Életének és teológiájának középpontjában mindvégig Krisztus személye áll — őreá figyelve, belőle kiindulva elemzi akár a liturgia, akár az egyház lényegét. Ezért lehetett külön ajándék számára, hogy — már pápaként — meg tudta írni *A Názáreti Jézus* című könyvét, amely mintegy foglalata egész teológiájának és Istenhez fűződő személyes kapcsolatának.

XVI. Benedekhez viszonyítva Ferenc pápa mennyiben képviseli a folytonosságot és a változást?

Két alapvetően különböző alkat: az egyik vérbeli professzorként inkább a szellem világában mozog otthonosan, szóbeli megnyilatkozásai is mindig nyomdakészen precízek, és egész lényével az európai kultúrában áll benne. A másik viszont az emberek között érzi jól magát, ez a közvetlenség jellemezte egész életében; nem annyira teológus, hanem inkább karizmatikus alkat, nem utolsósorban pedig az európai kultúrától lényegesen eltérő latin-amerikai kultúra szülötte. Ferenc pápa valóban szakított számos olyan szokással, amely a pápai udvarban eddig természetesnek számított. Igen hatásos és erőteljes szimbolikus gesztusokkal, olykor szokatlan kifejezésekkel hívta fel magára a világsajtó figyelmét. A lényeges teológiai kérdésekben azonban igen erősen támaszkodik a II. Vatikáni zsinatra és elődeire, elsősorban XVI. Benedek pápa tanítására. Kettejük jó kapcsolata nemcsak néhány külső gesztusra korlátozódik, hanem az egyház lényegi kérdéseire. Köztudott, hogy az emeritus pápa tartózkodik minden nyilvános szerepléstől. Nemrég mégis napvilágot látott egy eddig publikálatlan interjú, amelyben XVI. Benedek „védelmébe” veszi utódát az irgalmasság évével kapcsolatban. „Lelkipásztori gyakorlata éppen abban fejeződik ki, hogy mindig Isten irgalmasságáról beszél. (...) Az emberek ma már nem érzik szükségesnek, hogy bűneik miatt Isten haragját elkerüljék, sokkal inkább a kegyelemre és a megbocsátásra szorulnak rá. Számomra az idők jele, hogy Isten irgalmasságának eszméje egyre központibb és fontosabb lett.”

Mit gondol a kereszténység jövőjéről Eu-

Az európai kereszténység szekularizációja évek óta tartó, egyelőre megállíthatatlannak látszó folyamat — az „új evangelizáció” meg-

rópában? Áthelyeződik a súlypontja egy másik földrészre? Az erősen (neo)protestáns Latin-Amerikába?

hirdetése ellenére is. Az már bizonyosnak látszik, hogy az egyház és az európai kultúra évszázadokon át tartó egybefonódása megszakadt. Akár a törvényhozás, akár az elterjedt társadalmi gyakorlat számos példával bizonyítja, hogy ma már aligha lehet „keresztény Európáról” beszélni, legföljebb Európa keresztény gyökereiről, illetve számos olyan értékről — mint például a személy méltósága, a szabadság, az egymás iránti szolidaritás —, amely beépült az európai értékrendbe, ám elfeledve keresztény eredetét. Ugyanakkor viszont éppen a zsinattal kezdődött meg az a folyamat, hogy az egyház kilépett eurocentrizmusából, és — amint Karl Rahner fogalmazta — valóban világvallássá lett. Vallásszociológusok, mint Peter L. Berger az „euroszekularizáció” jelenségével kapcsolatban arra mutatnak rá, hogy közben más kontinenseken erősödik a kereszténység, ha nem is mindenütt a történeti egyházak révén, hanem — elsősorban talán Latin-Amerikában — neoprotestáns mozgalmakkal. Meglepetéseket tartogathat még az is, hogy az utóbbi években igen sok valóban mélyen vallásos muszlim hívő telepedett le Európában — kérdés, vajon jelenlétük hogyan hat az ellangyosodott keresztény hitéletre. Kár, hogy a távolság és az információhiány miatt alig tudunk valamit Ázsia és Afrika keresztényeiről, eleven hitéről.

Hogyan látja az ökumenikus és a vallásközi párbeszéd jövőjét?

Az ökumenikus párbeszéd ígéretes lendületet vett a II. Vatikáni zsinat után, mára azonban mintha megszorodtak volna a megfáradás és megtorpanás jelei. Ennek oka lehet az is, hogy a zsinat nyomán beérett az a felismerés, hogy minden megkeresztelt Krisztus egyetlen egyházához tartozik. Ennek örvendetes következménye, hogy az esetek túlnyomó többségében már nem ellenségekként, hanem Krisztusban testvérekként tekintenek egymásra és folytatnak párbeszédet a különböző egyházak és egyházi közösségek tagjai. Elindultak a két- és többoldalú teológiai párbeszéd, közös történeti kutatások, és jelentős eredményeket is értek el. Ugyanakkor azonban az egész egyházi gyakorlatot, szervezetet érintő változások is történtek az egyes egyházakban, amelyek eltávolodást idéztek elő, ennek következtében több esetben meg is akadtak a dialógus törekvések. Mégis igazat adhatunk azoknak, akik a felekezeti századai után a 3. évezredet az ökumené korszakának tekintik. Akár úgy, mint XVI. Benedek, aki a teljes egység elérését a végső beteljesedésben reméli, és „a szentek ökumenéjéről” beszél: „Az egység ‘eszkatologikus’ a szó igazi értelmében: már jelen van. Együtt kell keresnünk az Úr igazi arcát. Az ökumené nem más, mint már most eszkatologikus fényben élni. Ha útban vagyunk Krisztushoz, akkor útban vagyunk az egységhez.” Akár mint Ferenc pápa, aki a sokszög képére hivatkozva törekszik „a nagy és kiengesztelődött sokféleség egységére”, nyitottan minden jóakarátú ember iránt, közösen tanúságot téve Istenről és az ő irgalmasságáról.

Jóval nehezebb a vallások közti párbeszéd kérdése. A zsinat „nyitása” a többi vallások felé elindított különböző dialógus fórumokat,

s ezek, ha akadozva is, ma is folytatódnak. Hamarosan kiderült azonban, hogy lehetetlen vegytisztán teológiai kérdésekről párbeszédet folytatni, a nagypolitika, a hatalmi harcok, az etnikai és kulturális különbségek és ellentétek erősen megnehezítik a vallások közti dialógust. A legriasztóbb jelenség, hogy szerte a világon erőszakos támadásoknak vannak kitéve egyes vallások követői, s ebben éppen a keresztények üldöztetése számos országban első helyen áll. Az erőszakos cselekményeket néhol kisebb fanatikus csoportok követik el, néhol azonban kegyetlen és igazságtalan állami törvények tiltják az összes vallási tevékenységet, akár egyénenként, akár közösségben. A kereszténységen belül a vallásháborúk kora véget ért, globális viszonylatban azonban nap nap után kerülnek bajba emberek vallási hovatartozásuk miatt. Pozitív megközelítésben viszont nagy lehetőség rejlik abban a törekvésben, hogy a nagy világvallások fogjanak össze az emberiség szolgálatában, álljanak ki a béke és az igazságosság ügye mellett. Emlékeztető példa erre a vallások világtalálkozója 1986-ban Assisiben, ahová II. János Pál pápa hívta meg a nagy világvallások vezetőit, hogy közösen imádkozzanak a békéért.

Mit gondol Huntington elhíresült elméletéről, a „civilizációk összecsapásáról”? Szeretpet játszanak-e benne a kizárólagosságra törekvő világvallások is?

A napokban újraolvastam Huntington könyvét, s bizony másként hatott rám, mint első olvasásakor húsz éve, amikor meglehetősen utópisztikusnak tartottam a „jóslatát”. Az egyháznak is volt olyan átmeneti korszaka, amikor nem riadt vissza az erőszakos térítéstől jónak vélt célja érdekében. A zsinat egyértelművé tette a hiteles keresztény álláspontot. Miközben vallja, hogy Krisztus a világ egyetlen üdvözítője, aki megtestesülésével testvérének fogadott minden embert, kijelenti, hogy „a katolikus egyház semmit sem vet el abból, ami a többi vallásokban igaz és szent”. „Ennél fogva Krisztus szellemétől idegennek tekinti és kárhoztatja az emberek bármiféle megkülönböztetését vagy bántalmazását faj, szín, társadalmi helyzet vagy vallás miatt.” Ferenc pápa szépen fogalmazza meg az egyház missziós hivatását: legyen „az Atya nyitott háza”, amely az „Evangélium öröme” hív meg minden embert.

Világszerte ma bizonyára az iszlám fundamentalizmus jelenti a legnagyobb fenyegetést, amely a Koránra hivatkozva mindenkit kiirtással fenyeget, aki nem „az igaz hit” követője. A legsötétebb jóslatok szerint napjaink terrorizmusa vagy akár az ISIS kegyetlenkedései csak előjátéka egy totális háborúnak, „a civilizációk összecsapásának”. A globalizáció azonban más folyamatokat is elindít, hiszen folyamatosan érintkeznek, sőt keverednek egymással a különböző fajok, népcsoportok, fellazítva a vallási alapon szerveződő nemzetállam kereteit. Némelyik radikális iszlám országban ma már túlnyomó többségben élnek a nem muszlim vendégmunkások, egyelőre még mindig jogaiktól megfosztva.

Véleménye szerint melyek a legnagyobb ki-

Nem könnyű röviden válaszolni erre a kérdésre. Talán két szempontot említenék. Az iskolákban fakultatív jelleggel választható

hívások napjainkban a magyar egyház és társadalom számára?

tantárggyá lett a hit- és erkölcsstan. Ez lehetővé teszi számunkra, hogy kapcsolatba kerüljünk olyan gyermekekkel is, akik már egyáltalán nem részesültek keresztény nevelésben. A heti egy tanóra édeskevés, mégis esélyt ad arra, hogy a diákok elinduljanak a hit útján. Ehhez azonban olyan hitoktatókra van szükség, akik a szűkös körülmények ellenére is képesek a hit ébresztésére, meg tudják éreztetni velük ennek értékét, és be tudják vonni őket a helyi egyházközösség életébe. A missziós lelkületű hitoktatás ma talán a legfontosabb feladat az egyház számára — ezt kellene minden lehetséges módon segíteni.

A másik pozitív folyamat az egyházközösségek életében figyelhető meg. Nem kevesen vannak olyanok, akik különböző lelkiismereti mozgalmakban vesznek részt. Mások viszont többnyire valamely plébániához kötődve alkotnak koruknak, életállapotuknak megfelelő kisközösségeket. Azok az igazán élő plébániák, amelyek otthont tudnak adni ezeknek a közösségeknek (például ifjúsági csoport, baba-mama klub, idősek klubja, karitászcsoport, fiatal házások, nagycsaládosok közössége), és így mintegy a közösségek közösségévé tudnak válni. Egyre inkább ezek a közösségek alkotnak élő szigeteket az egyházban. Várható, hogy a jövőben az egyház dinamikáját egyre inkább az ilyen „egyházközösségek” fogják adni, s jelentős szerepük lehet a civil társadalom építésében is.

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

Innen és túl. <i>Versek az Isten-kereső emberről</i>	3.500,-
<i>Roger testvér: Isten csak szeretni tud</i>	2.400,-
<i>Walter Kasper: Ferenc pápa – a gyengédség és a szeretet forradalma</i>	2.300,-
<i>Alois testvér: Taizé ma</i>	2.400,-
<i>Notker Wolf: Életszabályok – a Tízparancsolat</i>	2.500,-
<i>Teréz Anya: Ahol szeretet van, ott az Isten</i>	3.800,-
<i>Notker Wolf: Ne nyugtalankodjék a szívetek!</i>	2.800,-
<i>Nóvé Béla: Örök körök. A keresztény művészet alaptémáiról</i>	2.900,-

További akciós könyvek:

<i>A csend történései. Szakralitás, Biblia a mai magyar irodalomban és művészetben</i>	2.320,-
<i>Teréz Anya: Jöjj, légy a világosságom!</i>	3.000,-
<i>XVI. Benedek: Isten velünk van minden nap</i>	2.000,-
<i>Hans Joas: A hit választása</i>	2.000,-
<i>Az ismeretlen Rónay György</i>	1.800,-
<i>Elisabeth Kübler-Ross – David Kessler: Élet-leckék</i>	2.500,-
<i>Timothy Radcliffe: Vesd bele magad!</i>	1.500,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért vagyok keresztény?</i>	1.200,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért járunk misére?</i>	1.200,-
<i>Lukács László: Az Ige asztalánál</i>	1.000,-